

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

Курсова робота

ВОЛЯ у сприйнятті українців та американців

Телегань Наталії Юрївни

студентки групи Па 04-21

факультету германської філології і перекладу

денної форми здобуття освіти

Спеціальності 035 Філологія

Науковий керівник

кандидат філологічних наук,

доцент, професор кафедри

Терехова Д.І.

Національна шкала зараховано

Кількість балів 90

Оцінка ЄКТС A

Київ 2024

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
The Department of English Philology and Philosophy of Language

Course Paper

ВОЛЯ / LIBERTY in the perception of Ukrainians and Americans

Telehan Nataliia

Group IIa 04-21

The Faculty of Germanic Philology and Translation

Full-Time Study

Speciality 035 Philology

Research Adviser

Assoc. Prof. **Diana Terekhova**

PhD (Linguistics)

Kyiv 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТІВ <i>ВОЛЯ/LIBERTY</i> У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ.....	7
1.1 Визначення поняття мовної свідомості.....	7
1.2 Розкриття сутності концепту.....	9
1.3 Методика дослідження концептів <i>ВОЛЯ/LIBERTY</i> у мовній свідомості українців та американців.....	11
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ СТИМУЛІВ <i>ВОЛЯ/LIBERTY</i>	14
2.1 Особливості сприйняття стимулу <i>ВОЛЯ</i> українцями.....	14
2.2 Особливості сприйняття стимулу <i>LIBERTY</i> американцями.....	17
2.3 Концепти <i>ВОЛЯ/LIBERTY</i> : спільне й відмінне.....	21
Висновки до розділу 2.....	22
ВИСНОВКИ.....	23
RESUME.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	28
ДОДАТКИ.....	30

ВСТУП

Відповідно до ідей В. фон Гумбольдта, мова, безперечно, впливає на свідомість людини і формує її.

У кожного народу є свій унікальний спосіб сприйняття світу через мову, яка відображає їхню ментальність. Водночас, мова активно формує і забезпечує унікальний погляд на світ у представників різних національностей, що відбивається в їхній мовній свідомості. Роботу присвячено дослідженню концепту ВОЛЯ/LIBERTY у мовній свідомості представників двох народів – українців та американців.

Актуальність теми зумовлена необхідністю дослідження мовної свідомості представників різних лінгвокультурних спільнот, що відбиває менталітет, особливості культури та національного характеру етносу. Численні праці дослідників, зокрема Голубовської І.О. (2010), Мартінек С.В. (2021), Петрової Г.Л. (2015), Терехової Д.І. (2021), що предметом вивчення обрали мовну свідомість окремого етносу та в зіставленні з мовною свідомістю представників інших народів, виявлення етноспецифічних рис мовної свідомості, засвідчують потреби сучасного стану розвитку науки..

Мета роботи – визначити специфіку сприйняття волі представниками двох народів – українського та американського.

Завдання курсової роботи:

- 1) проаналізувати наукові джерела та визначити теоретичні засади вивчення специфіки мовної свідомості представників різних етносів;
- 2) здійснити компонентний аналіз значення слів ВОЛЯ/LIBERTY за лексикографічними працями;
- 3) укласти анкету для проведення вільного асоціативного експерименту та провести вільний асоціативний експеримент серед носіїв української та англійської мов;
- 4) проаналізувати матеріал психолінгвістичного дослідження в Україні та Америці;

5) зіставити асоціативні поля стимулів ВОЛЯ/LIBERTY з метою виявлення спільного та відмінного у мовній свідомості представників двох народів.

Об'єктом дослідження є мовна свідомість представників народів України та Сполучених Штатів Америки.

Предметом дослідження є специфічні риси фрагментів мовної свідомості українців і американців, що стоять за словами ВОЛЯ/LIBERTY.

Матеріалом дослідження є результати психолінгвістичного дослідження, а саме вільного асоціативного експерименту серед українців (березень-квітень 2024 р., 104 респонденти) та американців (квітень-травень 2024 р., 28 респондентів).

У роботі використано як загальнонаукові **методи дослідження** (аналіз, синтез, описовий метод, статистичний метод), так і суто лінгвістичні (метод вільного асоціативного експерименту, зіставний метод). Також опрацьовано лексикографічні джерела (тлумачні, синонімічні та етнокультурні словники) і застосовано компонентний аналіз (структурний метод) до цих даних.

Наукова новизна курсової роботи обумовлена опрацюванням матеріалів, отриманих від проведення вільного асоціативного експерименту з метою аналізу і порівняння асоціативних полів стимулів ВОЛЯ/LIBERTY для вивчення особливостей мовної свідомості реципієнтів з України та США.

Практична значущість роботи полягає в тому, що отримані дані та застосована методика дослідження можуть служити основою для майбутніх досліджень мовної свідомості представників різних лінгвокультур. Отримані результати можуть бути використані в курсах з психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології тощо.

Апробація результатів дослідження: участь у міжнародній науково-практичній конференції "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (Київ, 16-17 травня, 2024 р.) та у VII Міжнародній студентській науковій конференції

"Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки" (Дніпро, 24 травня, 2024 р.).

Публікація. Тези курсової роботи подано в публікації: Телегань, Н. Ю. (2024, 24 травня). Етнокультурні особливості концепту ВОЛЯ в українській мові. *"Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки"*. Матеріали VII Міжнародної студентської наукової конференції. Дніпро, Україна.

Структура роботи включає в себе 33 сторінки і складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел (всього 27, зокрема 7 англійською мовою, та 11 з них – джерела ілюстративного матеріалу) і двох додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТІВ ВОЛЯ/LIBERTY У МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ

1.1 Визначення поняття мовної свідомості.

Термін "мовна свідомість" має різні тлумачення і використовується в різних контекстах, що часто призводить до суперечливих розумінь. Вона може бути розвиненою або менш розвиненою залежно від рівня освіти, досвіду, впливу мовної середовища, а також інших факторів. Розвинена мовна свідомість допомагає людині висловлювати свої думки чітко і зрозуміло, а також зрозуміти мовні конструкції, з якими вона зустрічається в мові. Одним із тлумачень є визначення Пилипа Селегія, де цей термін представлений, як "форма свідомості, яка обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Іншими словами, мовна свідомість може бути розглянута як уважне та поважне ставлення до мови" (Селегій, 2012, с. 40-44). Ця концепція пов'язана з рядом супутніх явищ, таких як, наприклад, знання та культура мови, мовний смак, соціалізація у мовному середовищі та мовленнєва вправність.

Цікавим прикладом визначення мовної свідомості слугує робота Магадич Т.П. "Психолінгвістичні засади формування мовної свідомості", де цей термін розглядається, як "термін, що застосовується в сучасному мовознавстві, проте не має однозначного визначення" (Магадич, 2018). Мовна свідомість включає в себе такі важливі аспекти, як: мовна картина світу – образи, що відображені у мовних знаках; механізм керування мовленням, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки та їх правила використання; а також судження та уявлення людини про мову та її роль у суспільстві (Магадич, 2018).

Слід зазначити, що мовна свідомість досліджується в різних аспектах, зокрема її пов'язують з "мовною особистістю", "мовною картині світу", "мовною ментальністю", "стратегією та тактикою мовленнєвої поведінки". Це

тому, що мовну свідомість розглядають як засіб для формування, зберігання та обробки мовних знаків, їх значень, а також правил використання, разом зі ставленням до них з боку людини, її поглядами і установками на мову та її компоненти.

Також мені досить імпонує думка української мовознавиці, докторки філологічних наук Єрмоленко С. Я. Розглядаючи мовну свідомість у парадигмі сучасної лінгвостилістики, вона наголошує, що "мовна свідомість – це своєрідна рефлексія над мовою, різновидами, формами, варіантами її існування, власне, над літературною нормою" (Єрмоленко, 2016, с. 85).

Пропоную розглянути термін мовна свідомість у роботі одного із іноземних дослідників: лінгвіст Ейгер Генріх Вільямович дослідив, що мовна свідомість включає ряд ключових функцій, які визначають її роль у мовному процесі (wikipedia.org):

- Відображувальна функція: Вона відображає мовну картину світу через мовні значення, форми і зв'язки між словами.
- Оцінна функція: Враховує різні аспекти оцінки мовних явищ.
- Орієнтувально-селективна функція: Забезпечує орієнтацію в ситуації з метою вибору мовних засобів.
- Інтерпретаційна функція: Реалізується у внутрішньомовному та міжмовному аспектах, що передбачає інтерпретацію мовних явищ.
- Регулятивно-керівна функція: Виступає у формі механізмів звороту і зв'язку, забезпечуючи контроль за мовленнєвими операціями та оцінку висловлення з точки зору відповідності чинним нормам (посилання де? і в списку джерел нема цього автора).

Ці функції мовної свідомості розкривають її складний характер і важливість у формуванні та розвитку мовної компетенції особистості.

Ми погоджуємося із точкою зору Пилипа Селегія і під мовною свідомістю розуміємо повний спектр усвідомлення мови та її використання.

Це включає в себе знання про структуру мови, її різноманітні функції в суспільстві та уміння ефективно користуватися мовою в різних ситуаціях. Мовна свідомість також охоплює відчуття поваги та цінність мови як засобу комунікації, а також розуміння мови як важливого елементу культурної ідентичності та соціальної взаємодії.

1.2 Розкриття сутності концепту.

Основним семантичним поняттям у когнітивній лінгвістиці є "концепт", і саме цим "когнітивна лінгвістика найбільшою мірою відрізняється від інших напрямів дослідження семантики (логічного, структурного тощо)". (Кочерган 2008, с. 152)

Наразі визначення поняття концепту є предметом різноманітних тлумачень та підходів, і не існує однозначної формули, щоб задовольняла всіх дослідників. Можна припустити, що основна ідея полягає в тому, що мова відображає та відтворює наші когнітивні концепти, або способи, якими ми уявляємо собі світ. Концепти в когнітивній лінгвістиці розглядаються як універсальні структури, які формують нашу ментальну карту реальності, і вони виражаються через мовні засоби.

Розглянемо визначення терміну "концепт" різними дослідниками, щоб познайомитись із усіма варіантами тлумачення.

За словником іншомовних слів О. Мельничука, термін концепт походить із латинського *conceptus*, що в перекладі – "думка", "поняття", і має два значення: "1) В логіці – смисл знака (імені); 2) Загальна думка, формулювання" (Мельничук 1974: с. 360).

Не менш цікавим є визначення концепту згідно зі словником основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики А.П. Мартинюк.

У традиціях репрезентаційного стилю мислення концепт розуміється як "готове знання", ментальна репрезентація досвіду, яка є продуктом віддзеркалення суб'єктом об'єктивного реального світу (об'єктивізм) або

продуктом розумової діяльності суб'єкта, що репрезентує світ конструкцію, яка перебуває у свідомості суб'єкта і відбиває не світ як такий, а його уявлення про світ (суб'єктивізм) (Мартинюк, 2012, с. 38).

Варто розглянути думку М.П. Кочергана, який вважає, що концепт – це "ментальний прообраз (нерозчленоване уявлення про об'єкт), ідея і навіть саме поняття. Це ідеальний образ чи, точніше, прообраз, що уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ. Водночас він передає певне ім'я у мові" (тобто може бути предметом дослідження як психології, так і лінгвістики) (Кочерган 2008, с. 152).

Мою увагу також привернуло твердження австралійської дослідниці польського походження А. Вежбицької. Вона розрізняє концепт-мінімум, концепт-максимум і енциклопедичний додаток (доповнення):

- "Концепт-мінімум, – це неповне знання смислу слова (мовцеві відома реалія, але далеко не все, що її стосується; у життєвій практиці вона для нього не є важливою або ж він з нею ніколи не стикався)".
- "Концепт-максимум охоплює всебічне (повне) знання мовцем смислу слова (реалія йому відома в усіх аспектах), у тому числі енциклопедичні відомості, професійні знання про реалію" (Кочерган 2008, с. 152).

За умовами, для особи, яка проживає в Україні, концепт "сніг" може бути концептом-максимумом, оскільки вона знає, що сніг - це біла холодна речовина, що випадає з неба взимку і вкриває землю. У той же час, концепт "пальма" може бути концептом-мінімумом, оскільки мешканці не мають детальної інформації про те, як ці рослини ростуть, де вони ростуть, їхню біологію тощо.

Варто розглянути поняття концептуальної та мовної картин світу. У сучасній лінгвістиці підходи до поняття мовної картини світу варіюються від намагання максимально точно відобразити концептуальну картину світу до визнання того, що кожна мова має своє власне, унікальне сприйняття та

вираження реальності. Мовна картина світу постійно змінюється, відображаючи еволюцію у сприйнятті світу: зміни у спільному уявленні про світ відображаються в нашій концепції, і це призводить до відповідних змін у мовному вираженні. Таким чином, у мовній картині світу виявляється унікальність концептуального сприйняття різних культур.

Концептуальна картина світу, як корінь мовної картини, має свою універсальність, відображаючи загальні концепції та уявлення про світ, які є спільними для народів зі схожим рівнем знань та досвіду. З іншого боку, мова відтворює досвід і перспективи кожної конкретної культури, відображаючи не лише загальні знання, а й унікальність сприйняття світу та його особливості, які відбиваються у менталітеті та традиціях кожного народу.

1.3 Методика дослідження концептів ВОЛЯ/LIBERTY у мовній свідомості українців та американців.

Як зазначено вище, метою цього дослідження є визначення специфіки сприйняття волі українцями та американцями. Вважаю, що найдоречнішим методом у методиці дослідження буде використання вільного асоціативного експерименту.

Асоціативний експеримент був початково уведений у психологічну практику такими вченими, як К. Юнг, Ф. Гальтон, М. Вертгеймер, О. Леонтьєв, О. Лурія та інші. Загалом існує 3 види асоціативного експерименту: вільний, цілеспрямований та ланцюговий.

Вільний асоціативний експеримент є простим, але ефективним методом дослідження у психолінгвістиці. Він надає можливість зібрати актуальний матеріал, який допомагає аналізувати асоціації, що виникають у людей під час сприйняття понять, та будувати концептуальні картини світу, які виражаються через мову. Саме вищезгаданий дослідник Ф. Гальтон був першим, хто успішно провів цей експеримент.

Під час проведення цілеспрямованого експерименту реакції учасників обмежуються і спрямовуються на виконання конкретного завдання. Це означає, що дослідники ставлять перед учасниками завдання, в якому вони мають дати певну реакцію або тип відповіді, які можуть бути синтагматичними чи парадигматичними.

Ланцюговий асоціативний експеримент передбачає кілька асоціативних реакцій на стимул через певний проміжок часу

Одним із небагатьох обмежень проведення асоціативного експерименту є те, що у ньому відображаються лише відповіді, які є актуальними для певного проміжку часу.

До складнощів, з якими можна зустрітись під час виконання експерименту, належить правильний вибір стимулів. Також відкритим питанням залишається те, які критерії слід використовувати для відбору слів і які слова мають бути включені до списку.

Для проведення нашого дослідження обрано вільний асоціативний експеримент як такий, що є найдоречнішим та може надати найбільш точні результати. Під час проведення експерименту було враховано такі чинники як, рідна мова, вік та місце проживання реципієнтів.

Після виконання вільного асоціативного експерименту для обробки отриманих даних також було використано наступні загальнонаукові підходи: аналіз, синтез, описовий методи для характеристики структури асоціативного поля; зіставний метод для порівняння мовної свідомості українців і американців.

Висновки до розділу 1

Поняття "воля" є одним із ключових у формуванні етносвідомості українців. Аналіз цього поняття дозволяє відображати специфіку ментального уявлення про світ та його складові. Для свідомості українського етносу воля є необхідною складовою його існування.

Проведення цього дослідження дозволить нам виявити, як саме вживається слово "воля" в мовах української та американської культур, які сполучення вживаються разом із цим словом, які конотації та відтінки відчуваються в різних контекстах. Такий аналіз може розкрити глибину розуміння та важливість поняття "воля" для кожної з досліджуваних культур.

Мета цієї роботи полягає в дослідженні та зіставленні сприйняття стимулів ВОЛЯ/LIBERTY у мовній свідомості українців та американців. Через це за метод експериментального дослідження було обрано вільний асоціативний експеримент.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ СТИМУЛІВ ВОЛЯ/LIBERTY

2.1 Особливості сприйняття стимулу ВОЛЯ українцями.

У ході проведення вільного асоціативного експерименту для дослідження сприйняття волі українцями, учасникам було запропоновано пройти онлайн-опитування на платформі Microsoft Forms протягом березня-квітня 2024 року та надати першу асоціацію, що спадає на їхню думку у відповідь на певне слово-стимул. При проведенні опитування враховувалися такі фактори, як місце проживання, рідна мова та вік респондентів (див. Додаток А).

Перед тим як аналізувати отримані відповіді, з'ясовано усталені визначення слова ВОЛЯ за словниками. Відповідно до тлумачного "Словника української мови": "**Воля** – одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки" (СУМ, Т. 1, с. 735). З цього випливає, що воля відіграє важливу роль у формуванні особистості та управлінні власним життям.

Наступне визначення із тлумачного словника української мови Грінченка, де першим значенням виступає "свобода", а другим – "владність, сила" (Грінченко 1907-1909, с. 253).

До прикладу, словник В. Жайворонка "Знаки української етнокультури" наводить нам найдоречніше визначення концепту ВОЛЯ з погляду на його паремійний зміст: "**Воля** – свобода, незалежність на противагу неволі, рабству; також в особистому плані – здатність здійснювати, переходити від думки до дії; понад усе слов'яни любили особисту волю, а це не давало їм змоги єднатися у великі суспільні організації й породжувало поміж ними незгоду та ворожнечу; у народі символізує силу; ставиться понад життя; часто зіставляється з долею, узалежнюється від неї" (Жайворонко, 2006, с. 113).

Не менш популярним серед словників є "Український асоціативний словник" (Мартінек, & Мітьков, 2021). За його даними найчастіше ВОЛЮ українські респонденти асоціюють з таким поняттям, як поле, ймовірно, через те, що воно велике, має відкритий простір.

З цих визначень можна зробити висновок, що, поняття "**воля**" охоплює владу над собою, здатність до самоконтролю та свідомого керування власним життям. Також воно асоціюється зі свободою, незалежністю та можливістю вибору власного шляху. Українські респонденти можуть сприймати "волю" як велике поле для самовираження та відкритий простір для дій та реалізації власних бажань.

У ході вільного асоціативного експерименту було зібрано 104 анкети і 99 реакцій, серед них було виявлено 57 різних асоціати. Зробивши аналіз поданих результатів, отримуємо таке асоціативне поле:

ВОЛЯ (99) – *свобода – 13; Україна – 9; тризуб – 7; незалежність – 4; доля, перемога, смерть – 3; вибір, вільність, народ, небо, поле, сила, слава, – 2; Бог, важлива, відчуття, вітер, всюдозволеність, в'язниця (зазначено як тюрма), герб, голова, голуб, дисципліна, добро, дорога, життя, завжди, здобуток, інтернет, козаки, колос, кулак, людини, мета, меч, монета, моршинська, на землі, натхнення, наша, незламність, необхідність, повітря, правда, прагнення, принцип, подих, птах, рівність, сміливість, спокій, тополя, українська, українці, честь, Шевченко – 1.*

Зазвичай ядро асоціативного поля складають чотири найбільш часті реакції, тому на ближню периферію підпадають реакції із частотністю 2 та 3, а на дальню периферію реакції із частотністю 1. Відтепер частотність подаємо у відсотковому співвідношенні для коректного порівняння даних.

Ядро: *свобода (13%), Україна (9%), тризуб (7%), незалежність (4%) = (33%)*

Ближня периферія: *доля, перемога, смерть – (3%), вибір, вільність, народ, небо, поле, сила, слава – (2%) = 23%*

Дальня периферія: *Бог, важлива, відчуття, вітер, вседозволеність, в'язниця (азначено як тюрма), герб, голова, голуб, дисципліна, добро, дорога, життя, завжди, здобуток, інтернет, козаки, колос, кулак, людини, мета, меч, монета, моршинська, на землі, натхнення, наша, незламність, необхідність, повітря, правда, прагнення, принцип, подих, птах, рівність, сміливість, спокій, тополя, українська, українці, честь, Шевченко - (1%) = 43%*

Беручи до уваги найчастотнішу реакцію цього асоціативного поля (*свобода – 13,1%*), можна прийти до висновку, що сприйняття волі сучасними українцями корелюється із визначенням цього терміну із словника значень української етокультури В. Жайворонка, де зазначається, що "**Воля** – свобода, незалежність на противагу неволі". Також, варто звернути увагу на наступну реакцію цього асоціативного поля – *Україна (9%)*. Саме така реакція може бути пов'язана з національною ідентичністю українців, оскільки українці завжди відрізнялись від інших народів своїм прагненням бути вільними та споконвіків боролись за волю, отримуючи перемогу. За тих же причин такі реакції, як *тризуб* та *незалежність* теж входять у ряди ядра. Щодо ближньої периферії, найчастотнішими реакціями є *смерть, перемога, доля*. Такі викликані реакції пов'язані саме з тим, що вже протягом двох років народ України мусить відстоювати свою гідність та свободу і віддавати власне життя за незалежність України. Реакція *страх* викликана тією ж причиною – війною. Це поширена емоція, яку відчувають багато людей під час війни та конфліктів. Щодо дальньої периферії, першою реакцією ми можемо спостерігати реакцію *Шевченко*. Він є однією з найвідоміших та найважливіших постатей в українській культурі. Його поезія та літературна спадщина мають глибокий вплив на сприйняття волі українцями. У творчості Шевченка воля асоціюється з національним визволенням, правом бути вільним від іноземного панування та зберегти свою мову й культуру. Це зробило його поезію символом боротьби за незалежність. Шевченко відіграє велику роль у формуванні свідомості українців, але така реакція входить до дальньої периферії саме через те, що було опитано невелику кількість

реципієнтів. Такі реакції як *козаки*, *незламність* та *честь*, пов'язані безпосередньо з минулим українського народу. Козацька епоха в історії України асоціюється з боротьбою за свободу та незалежність. Честь та незламність – це моральний кодекс та цінності, які були важливі для українського народу протягом століть. Це пов'язано з відданістю своїй землі, народу та традиціям, а також здатністю відстоювати свою честь навіть у складних обставинах.

Отже, було проаналізоване асоціативне поле стимулу "ВОЛЯ" на основі 99 реакцій. У результаті цього аналізу було визначено ядро, ближню та дальню периферію поля. Зокрема, найчастіше згадуваною реакцією була *свобода* з частотою 13%, що співпадає з визначенням цього терміну в словнику значень української етнокультури Володимира Жайворонка. Це свідчить про те, що поняття "воля" в українській культурі тісно пов'язане зі свободою та має глибоке коріння в традиціях і цінностях народу.

2.2 Особливості сприйняття стимулу LIBERTY американцями

У ході проведення вільного асоціативного експерименту для дослідження сприйняття LIBERTY американцями, учасникам було запропоновано пройти онлайн-опитування на платформі Microsoft Forms протягом квітня 2024 року та надати першу асоціацію, що приходить на їхню думку у відповідь на певне слово-стимул. При проведенні опитування враховувалися такі фактори, як місце проживання, рідна мова та вік респондентів (див. Додаток Б).

Також зазначимо, що експеримент не можна назвати повністю вдалим через нестачу відповідей реципієнтів із Америки.

Перед тим як аналізувати отримані відповіді, пропоную з'ясувати усталені визначення слова LIBERTY і для цього скористаємося лексикографічними джерелами. Одним із таких джерел є американський словник Merriam-Webster.

LIBERTY

lib·er·ty

noun

1: the quality or state of being free:

b: freedom from physical restraint

2: a right or immunity enjoyed by prescription or by grant

3: an action going beyond normal limits

4: a short authorized absence from naval duty usually for less than 48 hours

Після дослідження даних зі словника можна помітити, що значення поняття англійською мовою у більшості випадків збігається із значенням українського відповідника ВОЛЯ, але також спостерігаються і певні відмінності. До прикладу останнє значення "a short authorized absence from naval duty usually for less than 48 hours". Розглянувши декілька словників української мови можна сказати, що у нас немає такого значення слова ВОЛЯ.

Для кращого розуміння асоціативного значення розглянемо американське лексикографічне джерело Reverse Dictionary. Серед списку асоціацій на слово LIBERTY подано такий список: *freedom, rights, autonomy, sovereignty, indecorum, on liberty, libertarian, discretion, latitude, socialism, independence, democracy, Statue of Liberty*. Маючи матеріали власного дослідження та матеріали із джерела можна знайти спільне та відмінне. Центральною темою залишається *freedom* (свобода), що підтверджує її одне з основних значень у сприйнятті LIBERTY. Також важливими аспектами є права людини, автономія, суверенітет і демократія, які збігаються з власним аналізом ядра та периферій. Статуя Свободи знову виступає як символічне уособлення цих ідей.

Нові терміни, такі як *indecorum* (некоректність) і *socialism* (соціалізм), показують, що поняття LIBERTY має також інші аспекти, пов'язані з політичною дискусією та різними поглядами на суспільство.

У ході вільного асоціативного експерименту було зібрано 28 анкет і 26 реакцій, серед них було виявлено 12 різних асоціативів. Зробивши аналіз поданих результатів, отримуємо таке асоціативне поле:

LIBERTY(26) – *freedom (10); city, statue (3), life (2); changes, connection, democracy, fight, for those who are in captivity, oath, Statue of Liberty, right (1).*

Як вже зазначено в попередньому підрозділі, в асоціативних полях на приблизно 100 реакцій за ядро вважаються перші 4 найчастотніші реакції, проте оскільки в англійськомовному анкетуванні зібрати вдалося лише 28 анкет, за ядро взято 3 перші реакції. Надалі результати аналізу наведено у відсотковому вираженні з метою коректного подальшого порівняння.

Ядро: *freedom* – 38,5%; *city, statue* – 11,5% . = 61,5%

Ближня периферія: *life* – 7,7%; *changes, connection* – 3,8%. = 15,3%

Дальня периферія: *democracy, fight, for those who are in captivity, oath, Statue of Liberty, right* – 3,8%. = 22,8%

Аналіз ядра, до якого входять поняття *freedom* (свобода) – 38,5% та *city* (місто) і *statue* (статуя) – по 11,5% кожне, показує, що для американців свобода є головною ідеєю та основною цінністю. Це свідчить про міцний зв'язок із принципами незалежності та прав особистості.

Високий відсоток асоціацій із *city* і *statue*, ймовірно, пов'язаний зі Статуєю Свободи, яка є відомим символом свободи в США та у світі. Вона символізує не тільки місто Нью-Йорк, але й ширше поняття свободи та волі, відображаючи американські цінності й історію. Це підкреслює, що американське розуміння волі нерозривно пов'язане з міськими центрами та їхньою історичною спадщиною.

Аналізуючи ближню периферію, можна зробити висновок, що *changes* (зміни) підкреслюють динамічність поняття волі та свободи, що дає можливість адаптуватися до нових обставин та сприяє прогресу. Асоціація *connection* (зв'язок) дає зрозуміти, настільки спілкування та взаємодія є

важливими аспектами для людей, підкреслюючи роль свободи у розвитку та підтримці спільнот. Ці аспекти відображають, як воля впливає на повсякденне життя та взаємодію людей.

Щодо дальньої периферії, яка складається з асоціацій *democracy* (демократія), *fight* (боротьба), *for those who are in captivity* (за тих, хто в неволі), *oath* (присяга), *Statue of Liberty* (Статуя Свободи), і *right* (право) — по 3,8% кожне, відображає глибші та більш конкретні аспекти сприйняття LIBERTY американцями.

Ці асоціації підкреслюють зв'язок волі з демократією, що вказує на те, що воля є невід'ємною частиною демократичного суспільства, забезпечуючи права та можливості для всіх громадян. Боротьба, як асоціація, свідчить про те, що воля часто пов'язана з захистом своїх прав і відстоюванням своїх інтересів, включаючи захист тих, хто перебуває в неволі.

Загалом, дальня периферія підкреслює багатогранність поняття LIBERTY для американців, відображаючи не лише символічні та культурні аспекти, а й зосереджуючись на фундаментальних принципах демократії, та захисті тих, хто перебуває в неволі.

2.3 Концепти ВОЛЯ/LIBERTY: спільне й відмінне

Проаналізувавши асоціативні поля слів стимулів ВОЛЯ/LIBERTY, помічено як спільні, так і відмінні риси у сприйнятті їх українцями та американцями.

Однією із спільних рис є те, що як серед українськомовних реципієнтів, так і серед англійськомовних, найчастотніша ядерна реакція на слово-стимул ВОЛЯ/LIBERTY корелюється зі словниковим визначенням терміну. Серед англійськомовного населення ця реакція є більш частотною (38,5%), ніж реакція українців (13%). Але потрібно взяти до уваги те, що кількість респондентів із Америки є меншою, що може значно вплинути на результати.

Також можна спостерігати подібні реакції у ближніх периферіях асоціативних полів, створених за реакціями українців та американців. Обидві групи асоціюють волю з поняттям "*життя*", підкреслюючи важливість волі для особистого та суспільного життя. Цей збіг вказує на універсальне значення волі як основної умови для повноцінного життя та самореалізації.

Щодо розбіжностей серед результатів експерименту, можна зазначити, що поняття волі серед українців нерозривно пов'язане з ідеями свободи та незалежності, які глибоко вкорінені в українській культурі та історії. Найчастіше згадуваною реакцією було слово "свобода", що підтверджує традиційне розуміння волі як протиставлення неволі. Ця реакція підкреслює важливість прагнення до свободи для українців. Також більшість асоціацій (*перемога, смерть, незламність, сміливість*) нерозривно пов'язані із подіями сьогодення, тобто з повномасштабним вторгненням.

Серед асоціацій українськомовного населення є культурні та історичні символи, такі як Шевченко, козаки, що підкреслюють вплив творчості національних діячів на сприйняття волі сучасними українцями, чого не спостерігаємо серед реакцій англійськомовної спільноти.

Отже, українці та американці мають спільні основні уявлення про волю як про свободу і значення життя, але при цьому їхні асоціації різняться залежно від культурних та історичних контекстів, у яких вони живуть. Це підкреслює унікальність досвіду та бачення волі кожної спільноти.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження для визначення особливостей сприйняття стимулів ВОЛЯ/LIBERTY українцями та американцями, яке проводилось за допомогою вільного асоціативного експерименту та анкетування у Microsoft Forms протягом березня–квітня 2024 року; було опитано 104 реципієнти з України та 28 англійськомовних із Америки та отримано 99 і 26 реакцій. За даними отриманих реакцій побудовано асоціативні поля до слів-стимулів, які потім проаналізовано.

Визначено ядро, ближню та дальню периферії асоціативних полів, а також розраховано частоту реакцій у відсотковому співвідношенні для точнішого розуміння та коректного зіставлення результатів.

Порівняння асоціативних полів обох слів-стимулів показало, що в них більше відмінностей, ніж спільних рис. Серед українськомовного населення поняття ВОЛЯ більше пов'язане із національною єдністю та ідентичністю українців. Також серед усіх асоціацій можна виділити асоціації, які є культурними та історичними символами, такі як Шевченко, козаки, що підкреслюють вплив творчості національних діячів на сприйняття волі сучасними українцями.

Опитування серед англійськомовних реципієнтів показує, що сприйняття LIBERTY американцями включає різні аспекти, пов'язані з базовими поняттями свободи, демократії, прав людини та культурних символів.

ВИСНОВКИ

Під час виконання курсової роботи було проведено порівняльний аналіз сприйняття слів-стимулів ВОЛЯ та LIBERTY українцями та американцями.

У першому розділі розглянуто й проаналізовано теоретичні матеріали для ознайомлення з такими поняттями, як мовна свідомість, її особливості та вплив на кожну людину, а також розкриття сутності концепту.

Для дослідження був застосований вільний асоціативний експеримент. Крім того, використовувалися методи аналізу, синтезу, порівняння, а також було опрацьовано різні лексикографічні джерела.

Для проведення вільного асоціативного експерименту було створено українськомовну та англійськомовну анкети у Microsoft Forms. Протягом березня-квітня 2024 року було зібрано 104 українськомовних анкети та 28 англійськомовних. Мала кількість відповідей англійською мовою обумовлена складністю залучення іншомовних респондентів та неможливістю звернутися до них особисто з проханням проходження анкети.

Після проведення вільного асоціативного експерименту було сформовано асоціативні поля для стимулів ВОЛЯ та LIBERTY. Було визначено ядро, ближню та дальню периферію цих полів, а також розраховано частотність у відсотковому співвідношенні для більш точного розуміння та подальшого порівняння результатів.

Проведений аналіз сприйняття поняття українцями та американцями показав, що відмінностей у сприйнятті більше, ніж спільних рис, але виявлено загальні теми для обох лінгвокультур. Дійшли таких висновків, що серед українськомовного населення поняття ВОЛЯ більше пов'язане із національною єдністю та ідентичністю українців, а опитування, проведене серед англійськомовних реципієнтів, показує, що сприйняття LIBERTY

американцями включає різні аспекти, пов'язані з базовими поняттями свободи, демократії, прав людини та культурними визначними пам'ятками.

RESUME

The topicality of this course work is determined by the importance of studying and researching the mentality of different linguistic and cultural communities and how various factors influence the linguistic consciousness and perception of the people of Ukraine and the United States.

The purpose of this course work is to determine the specifics of the perception of ВОЛЯ/LIBERTY by representatives of the two nations, Ukrainians and Americans.

The main objectives are the following:

1) to analyze scientific references and determine the theoretical basis for studying the specifics of the language consciousness of representatives of different ethnic groups;

2) to carry out a component analysis of the words ВОЛЯ/LIBERTY according to lexicographical sources;

3) to draw up a questionnaire for a free association experiment and to conduct a free association experiment among native speakers of Ukrainian and English;

4) to analyze the material of psycholinguistic research in Ukraine and America;

5) to compare the associative fields of the stimuli ВОЛЯ/LIBERTY in order to identify the common and different in the language consciousness of the representatives of the two nations.

The object of the research is the linguistic consciousness of the representatives of the Ukrainian and American nations.

The subject of the research is the specificity of the perception of ВОЛЯ / LIBERTY in the linguistic consciousness of Ukrainians and Americans.

The material of the research is the results of a psycholinguistic research, namely a free association experiment among Ukrainians (March-April 2024, 104 respondents) and Americans (April-May 2024, 28 respondents).

The paper work uses both general scientific **methods of research** (analysis, synthesis, descriptive method, statistical method) and strictly linguistic methods (free association experiment, comparative method). Lexicographic sources (explanatory, synonymic, and ethnocultural dictionaries) were also studied and research was conducted based on data from these dictionaries. A component analysis of the data was also conducted.

The scientific novelty of the course work is determined by the free associative experiment aimed at analyzing and comparing the associative fields of the stimuli ВОЛЯ/LIBERTY to study the peculiarities of the language consciousness of the recipients from Ukraine and the USA.

The practical significance of the work lies in the fact that the data obtained and the research methodology applied can serve as a basis for future studies of the language consciousness of representatives of different linguistic cultures.

Approbation of the research results: participation in the international scientific and practical conference "Ad orbem per linguas" (Kyiv, May 16, 2024) and in the VII International Student Scientific Conference "Modern Aspects and Perspective Directions of Science Development" (Dnipro, May 24, 2024).

Key words: associative experiment, concept, liberty, linguistic consciousness, perception, word-stimulus, воля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головенко, К. В. (2007). *Концепти "ДОЛЯ", "ВОЛЯ", "СЕРЦЕ" в українській мовній картині світу та їх віддзеркалення в англомовному світосприйнятті.*
2. Голубовська, І. О. (2010). Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. *Studia Linguistica*, 4, 400-412.
3. Єрмоленко, С. Я., & Вокальчук, Г. М. (2016). *Територія мови Тараса Шевченка.* Київ. С. 85.
4. Магдич, Т. П. (2018). *Психолінгвістичні засади формування мовної свідомості учнів з особливими потребами в умовах інтеграційного освітнього простору.*
5. Селіванова, О. О. (1999). *Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд).* Видавництво Українського фітосоціологічного центру.
6. Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник.* Полтава: Довкілля-К.
7. Селігей, П. О. (2012). Мовна свідомість – шанобливе ставлення до мови. *Дивослово.* С 40 – 44.
8. Коць, Т. А. (2023). *Поняття "Мовна свідомість" у сучасній лінгвістичній терміносистемі.* Київ, Україна
9. Колесник, О. С. (2019). *Концепт ВОЛЯ у Європейських лінгвокультурах.*
10. Кочерган, М. П. (2008). *Загальне мовознавство.* Видавничий центр "Академія".
11. Петрова, Г. Л. (2015). Способи класифікації вербальних асоціацій у вільному асоціативному експерименті. *Проблеми зіставної семантики*, 12, 186-193.
12. Терехова, Д. І. (2021, 13–14 травня). Зіставний аспект вивчення мовної свідомості. *"Ad orbem per linguas. До світу через мови"*. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції "Світ цінностей і

- цінності у світі" (с. 381-391). Київ, Київський національний лінгвістичний університет.
13. Sedivy, J. (2014). *Language in mind: an introduction to psycholinguistics*. Sinauer Associates is an imprint of Oxford University Press.
14. Shaules, J. (2015). *The Intercultural Mind: Connecting Culture, Cognition, and Global Living*. Intercultural Press.
15. Steinberg, D. D., Nagata, H., & Aline, D. P. (2001). *Psycholinguistics: Language, Mind and World*. Second edition. Harlow, England: Longman.
16. Tomasello, M. (2014). *The New Psychology of Language*. Psychology Press

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. Грінченко Б. (1907—1909) *Словарь української мови: в 4-х тт.* / 1907—1909. Т. 1. С. 253.
18. Жайворонок, В. В. (2006). *Знаки української етнокультури: Словник-довідник*. Київ: Довіра.
19. Мартинюк, А. П. (2012). *Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики*.
20. Мартінек, С., & Мітьков, В. (2021). *Український асоціативний словник*. Львів: ПАІС. Т. IV. Від реакції до стимулу.
21. Мельничук, О. С. (1977). *Словник іншомовних слів*. Головна редакція УРЕ. 746 с.
22. Словник української мови: в 11 тт. (1970-1980). / АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ: Наукова думка,
23. Словник української мови: в 11 томах. Т. 11, 1980. <http://sum.in.ua/> [Електронний ресурс]
24. ReverseDictionary
<https://reversedictionary.org/> [електронний ресурс]
25. Webster's Dictionary of English Usage (1989): liberty
26. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pdf> [електронний ресурс]

27. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> [Електронний ресурс]

ДОДАТКИ

Додаток А

Щоденник експериментатора

№ п/п	Перелік відомостей	Відомості експериментатора	Примітки
1.	ПІБ експериментатора, посада, місце роботи	кандидат філологічних наук, професор кафедри Терехова Діана Іванівна студентка факультету германської філології та перекладу Телегань Наталія Юріївна	виконано
2.	Місце проведення (країна, місто, навчальний заклад тощо)	Україна: м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, Київ – 38; Рівне – 13; Подільськ – 5; Чернігів – 4; Вінниця – 3; Одеса – 3, Хмельницький – 3, Тальне – 2, Буча – 2, Гостомель – 1, Бровари – 1, Черкаси – 1, Луцьк 1, Умань – 1, Львів – 1, с. Підгірці – 1, с. Нові Обиходи – 1, с. Гущинці – 1, с. Нові Обиходи – 1, Долина – 1, с. Веселе – 1, Немирів – 1, с. Печера – 1, Кривий Ріг – 1,	Виконано, Інші країни, вказані у місці проведення – актуальні місці проживання чи перебуванн я українців

		Житомир – 1, с. Дмитрів – 1, Нідерланди – 2 Німеччина – 1, Брюссель – 1, Прага – 1, Польща – 1	
3.	Дата проведення	Березень 2024	виконано
4.	Форма проведення (письмова, інтернет-анкета)	Інтернет- анкета: Google Forms	виконано
5.	Кількість респондентів (чоловіків, жінок)	104 респонденти	виконано
6.	Мова анкетування	українська мова	виконано

Обробка даних експерименту

ВОЛЯ (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання, вік.	Відповіді Кількість: 104
українська мова молдавська мова російська мова	Луцьк 1, Київ – 38; Рівне – 13; Подільськ – 5; Чернігів – 4; Вінниця, Одеса, Хмельницький – 3; Тальне, Буча, Нідерланди – 2; Гостомель, Бровари, Черкаси, Умань, Львів, с. Підгірці, с. Нові Обиходи, с. Гушинці, с. Нові Обиходи, Долина, с. Веселе, Немирів, с. Печера, Кривий Ріг, Житомир, с. Дмитрів, Німеччина – 1.	свобода – 13; Україна – 9; тризуб – 7; незалежність – 4; доля, перемога, смерть 3; вибір, вільність, народ, небо, поле, сила, слава, – 2; Бог, важлива, відчуття, вітер, вседозволеність, в'язниця (зазначено як тюрма), герб ,голова ,голуб, дисципліна, добро, дорога, життя, завжди, здобуток, інтернет, козаки, колос, кулак, людини, мета, меч,

	18-25 – (57), менше 18 – (14), 26-30 – (8), 41-45 – (8), 31-35 – (6), 46-50 – (5), 36-40 – (3), 55 і більше – (1).	монета, моршинська, на землі, натхнення, наша, незламність, необхідність, повітря, правда, прагнення, принцип, подих, птах, рівність, сміливість, спокій, тополя, українська, українці, честь, Шевченко – 1.

LIBERTY (реєстрове слово)		
Рідна мова	Місце проживання, вік	Відповіді Кількість:
Англійська мова Португальська мова	Warren – 6, Chicago , New York, Kyiv – 2, Amsterdam, Buffalo, Calgary, Dallas, Denver,, Groningen, Kentucky, Novi, Niagara on the Lake, Niagara falls, Ontario, Peoria, Pittsfield, Rivne, Williamsport – 1. under 18 (1) 18-25 (12) 26-30 (3) 31-35 (3) 36-40 (2) 41-45 (2) 46-54 (3) 55 + (1)	Freedom –10; city, statue – 3, life – 2; changes, connection, democracy, fight, for those who are in captivity, oath, Statue of Liberty, right – 1.

Зіставна таблиця асоціативних полів досліджуваних стимулів

Українська мова	Англійська мова
ВОЛЯ – свобода – 13; Україна – 9; тризуб – 7; незалежність – 4; доля, перемога, смерть 3; вибір, вільність, народ, небо, поле, сила, слава – 2; Бог, важлива, відчуття, вітер, вседозволеність, в'язниця (зазначено як тюрма), герб, голова, голуб, дисципліна, добро, дорога, життя, завжди, здобуток, інтернет, козаки, колос, кулак, людини, мета, меч, монета, моршинська, на землі, натхнення, наша, незламність, необхідність, повітря, правда, прагнення, принцип, подих, птах, рівність, сміливість, спокій, тополя, українська, українці, честь, Шевченко – 1.	Freedom –10; city, statue – 3, life – 2; changes, connection, democracy, fight, for those who are in captivity, oath, Statue of Liberty, right – 1.